

2021

Київський університет імені Бориса Грінченка

КИЇВСЬКІ ФІЛОСОФСЬКІ СТУДІЇ

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ

«КИЇВСЬКІ ФІЛОСОФСЬКІ СТУДІЇ-2021»

*Матеріали Всеукраїнської наукової конференції
21 травня 2021 року*

Тези доповідей

м. Київ
2021

УДК 101.1(08)

Ф 56

*Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Історико-філософського факультету
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 10 від 20.05.2021)*

Редакційна колегія:

Александрова О.С. – доктор філософських наук, професор

Додонов Р.О. – доктор філософських наук, професор

Горбань О.В. – доктор філософських наук, професор

Додонova В.І. – доктор філософських наук, професор

Колінько М.В. – доктор філософських наук, доцент

Ломачинська І.М. – доктор філософських наук, професор

Филипович Л.О. – доктор філософських наук, професор

Ф 56 Київські філософські студії : Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 21 травня 2021 р.) : тези доповідей / за заг. ред. проф. Р.О. Додонova. – Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. – 370 с.

Збірник містить тези доповідей і виступів учасників Всеукраїнської наукової конференції «Київські філософські студії», яка відбулася в Київському університеті імені Бориса Грінченка 21 травня 2021 року. У поданих матеріалах висвітлено широке коло актуальних проблем сучасної гуманітаристики, зокрема таких її галузей як: філософія міста, урбаністика, історія філософії, соціальна і політична філософія, філософія культури, етика, естетика, релігієзнавство, філософія освіти, політологія тощо.

Збірник адресовано науковцям, викладачам вищої школи, аспірантам, докторантам, студентам, усім, хто цікавиться розвитком філософської думки. Матеріали подані в авторській редакції англійською та українською мовами. Відповідальність за грамотність, науковий і літературний зміст, достовірність фактів і посилань несуть автори тез.

Зміст

СЕКЦІЯ 1.

Метафізика міста. Києвознавство

<i>Інна Голубович, Фаріда Тихомірова.</i> ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СУБЖАНРУ «БІОГРАФІЯ МІСТА»	10
<i>Олександр Горбань, Антон Нестеровський.</i> МІСТО ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ	13
<i>Юлія Гришина.</i> КИЇВСЬКІ СТОРІНКИ МАРІОЛОГІЇ	17
<i>Ксенія Гуржи.</i> КУЛЬТУРНО-СОЦІАЛЬНИЙ ЗМІСТ АРХІТЕКТУРНОЇ ФОРМИ МІСТА: КОНФЛІКТИ ВЗАЄМОДІЇ «ЗАХІДНОЇ» ТА «НЕЗАХІДНОЇ» МІСЬКИХ ФОРМ	20
<i>Роман Додонов.</i> «КИЇВСЬКІ ТРІБИ»	23
<i>Олег Дрегалю.</i> ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ КИЄВА	29
<i>Наталія Ковальчук.</i> КИЇВ – ДРУГИЙ ЄРУСАЛИМ	33
<i>Марина Колінько.</i> МІСТО ЯК ПАСТИШНА ВЕРСІЯ СПІЛЬНОСВІТУ	35
<i>Марина Препотенська.</i> ФІЛОСОФІЯ МІСТА. АНТРОПОЦЕНТРИЧНИЙ ВИМІР	39

СЕКЦІЯ 2.

Історико-філософська класика: рецепції та інтерпретації

<i>Марія Барташевич.</i> ЧОЛОВІЧИЙ ПОГЛЯД НА ЖІНОЧУ ПРОБЛЕМУ	41
<i>Віталій Брижнік.</i> ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ЯК ОДИН ІЗ КОНЦЕПТІВ ФІЛОСОФСЬКОГО ВЧЕННЯ АРІСТОТЕЛЯ	45
<i>Елдар Гініятів.</i> СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА СОЦІОЛОГІЧНУ ІНТЕРПРЕТАЦІЮ СУСПІЛЬСТВА ОГЮСТА КОНТА	49
<i>Марія Дем'янюк.</i> СТРУКТУРНИЙ ПСИХОАНАЛІЗ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТУ	51

*Віталій Брижнік,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ЯК ОДИН ІЗ КОНЦЕПТІВ ФІЛОСОФСЬКОГО ВЧЕННЯ АРІСТОТЕЛЯ

Учення давньогрецького мислителя Арістотеля в історії західної філософії є однією з перших філософських систем, у якій чуттєве, емпіричне сприйняття, отримавши статус первинного людського пізнання, було постульоване епістемологічно засадничим. Арістотелеве вчення історично вперше набуває форми досконалої системної теорії. Якщо у Платона, ідейного Арістотелевого попередника, безумовний теоретичний пріоритет був наданий філософському, змоглядному пізнанню, також було виокремлено значущість праці філософа, дійсно обізнаної людини, яка у своїй душі має вроджене ідеальне знання про світ суцього, то Арістотель залишає у спадок позицію, за якою будь-яка людини, не маючи в собі жодного вродженого знання, здатна виконувати наукове пізнання. У такий спосіб учена людина збагачує суспільство новою наукою й набуває досвід дослідницької діяльності. Не менш важливим для людини, за Арістотелем, *zoon politikon* (громадської істоти), є її досвід взаємодії з іншими людьми, такими же громадянами античного полісу, давньогрецького міста-держави.

Виступивши у своїх творах як мислитель, який намагається подолати надмірність ідеалістичного аспекту, спекулятивне ставлення до світу й мітологічні моменти філософії Платона, Арістотель закладає теоретичні основи таких наукових дисциплін, як фізика, зоологія, логіка, психологія (вчення про душу), риторика, соціологія, етика й політологія тощо, системно поєднавши між собою наявні в античній культурі ці теоретичні елементи. Безумовно цінною для суспільного буття складовою Арістотелевої теорії є те, що в її ідейних межах було поєднано засади етики, соціології та політології, зокрема й майбутніх політичної соціології та політичної антропології. У контексті тих наукових дисциплін вчення Арістотеля зумовило активне наукове використання концепту політичної еліти.

Утім слід зазначити те спільне, що ідейно поєднало твори Платона з вченням Арістотеля. Тим спільним було їхнє філософське бачення найкращого влаштування соціально-політичного устрою. Такого суспільного порядку, що як теоретичний проєкт являє собою діалектичне поєднання суті соціальної справедливості і людської свободи. Реалізація названого соціально-політичного ладу і за Платоном, і за Арістотелем мусить відбутися в культурних межах морально оновленого полісу. Платон та Арістотель охарактеризували свої проєкти найкращого влаштування міста-держави як

Секція 2. Історико-філософська класика: реценції та інтерпретації

втілення сути загального блага, доброчесности й моральности, що поєднує людей, які там мешкають і, працюючи, його розбудовують.

Тримаючись принципової позиції, за якою людина здатна здобути блага життя: щастя, свободу власної діяльності і своє визнання лише в межах полісного, міського життя, Арістотель у трактаті «Нікомахова етика» диференціював блага на три різновиди. А саме: на зовнішні блага, себто, як можна зрозуміти, на соціальні; на ті, що стосуються душі і які є головними; і на ті, що стосуються тіла [3, с. 75].

Людську душу філософ у різних своїх творах неодноразово постулював тим внутрішнім, субстанційним чинником людської природи, що зумовлює і спрямовує діяльність індивіда, уміщує в себе його особисте призначення до діяльності й зумовлює буття особистих чеснот. Приміром, у трактаті «Про душу» Арістотель, відповідно до своєї філософсько-діалектичної концепції, за якою уможливлена форма є умовою буття матерії, від початку названого твору характеризує душу як ціле й нерухоме. Вона є ознакою присутності життя в матерії, чинником чуттєвого сприйняття, метою й дійсністю (ентелехією) людської тілесности. Розглянувши три різновиди душ: рослинну, тваринну й людську, Арістотель указав на ознаки їхньої присутності у людському тілі. На його думку, рослинна душа виявляє себе в харчуванні і «зростанні» (себто, у вегетативному процесі), ознакою тваринної душі є чуттєве сприйняття та ірраціонально-нестримна, власне тваринна поведінка – можна зрозуміти, що тут ідеться про дії інстинктивного характеру [4, с. 33-35].

Ідейно диференціювавши людську природу на душу і тілесне начало, філософ називає такі елементи людської душі: рослинну складову, моральнісну й мисленнєву. Моральнісна чеснота, як складова душі, має до діла із задоволеннями і стражданнями. Мисленнєва визначає діяльність справедливих, кмітливих і мудрих людей. Також вона, що важливо, є чинником, який зумовлює виконання суджень. Ця душевна чеснота, на переконання Арістотеля, володіючи судженням, призначена наказувати душі [3].

У «Нікомаховій етиці» головною діяльністю людської душі було названо спрямованість на досягнення людського щастя. Останньому мусить сприяти особисті чесноти людини, насамперед її громадянська мужність і розсудливість, які вона мусить реалізувати в суспільстві як практичну розсудливість (фронезіс), себто, як практичну раціональність – чітке розуміння ситуації [1, с. 75]. На переконання Арістотеля, така чеснота є найбажанішою для будь-якого політичного діяча та урядовця. Її присутність у душі надає можливість назвати таку людину мудрою, ознакою останнього є дотримання нею поміркованої середини між ірраціональними крайнощами поведінки. За Арістотелем, душа мудрої людини здатна нейтралізувати силу ірраціональних пристрастей, що виокремлює її серед людського загалу. Не менш важливим для суспільности є практична діяльність такої особи як представника політичної еліти полісу, яка в такий спосіб зміцнює свій зв'язок

із соціальним оточенням. У соціально-філософському творі «Політика» філософ експлікував суть концепту політичної еліти.

Вихідним моментом «Політики» є міркування Арістотеля про суть природої влади. Зауваживши природу рабства, власности, влади й людської свободи, ознакою природної влади філософ назває владу душі людини над її тілом. Така душа, маючи в собі розум, володарює над ірраціональними бажаннями людини, а це, на його переконання, властиво і є дійсною людською свободою [2, с. 21]. За Арістотелем, лише та окрема людини, яка дослухається тільки голосу свого розуму є цілком вільною особою. Відтак вона не допустить ніколи жодної іншої влади над собою. Визначивши суть людської свободи, філософ діалектично її врівноважив поняттям справедливості, яка у вигляді соціальної справедливості, як можна зрозуміти, мусить бути здійсненою через реалізації свободи людини, завдяки її, представника політичної еліти, вільної діяльності. Названа справедливість втілюється в бутті полісу, міста-держави, яка є наслідком культурної діяльності таких соціальних утворень, як сім'я та поселення, що їй передують. У культурному просторі полісу-держави окрема людина, як її громадянин, має можливість вільно реалізувати свої потреби та інтереси, зокрема й господарського, майнового характеру. Окрім того, філософ, ще раз визначивши людину «громадською істотою», указав на те, що вона прагне об'єднатися з іншими людьми задля здобуття спільного блага, і використовує мову як природний засіб спілкування однієї розумної особи з іншими [2, с. 18-20].

У властивій собі манері, попередньо взявши до уваги все наявне фактичне знання, Арістотель ґрунтовно проаналізував тодішні форми політичного врядування й розділив їх на «правильні» та «неправильні» устрої. Філософ визначив такі форми врядування, як монархію, аристократію та «політію» (республіку) правильними політичними утвореннями. Неправильними формами він називає тиранію (найгіршу з «неправильних» форм), олігархію та охлократію («крайню демократію»). Їхньою спільною вадою, яка явно скасовує присутність ознак справедливості в суспільстві, Арістотель запропонував убачати їхнє орієнтування на дотримання лише властивих тим групам еґоїстичних інтересів. Найкращими формами політичного врядування філософ визначив аристократію, вочевидь через добірну освіту і шляхетне виховання її представників, і «політію», себто, республіку [2, с. 77].

У контексті міркувань про суть «політії» Арістотель, діалектично поєднавши разом чесноти аристократії та переваги олігархії, охарактеризував першу найстійкішою та найсправедливішою формою політичного врядування [2, с. 142], а також наслідком раціоналізації демократії. Умовою здійснення засад соціальної справедливості в межах «політії» (республіки) були постульовані: чинність у суспільстві справедливих законів; політичне врядування в «політії» такої більшості, що діє тільки у спільних інтересах громадян; перебування політичної влади і власности під орудою «воїнського стану», такої групи, представникам якої насамперед властиві особисті чесноти,

Секція 2. Історико-філософська класика: реценції та інтерпретації

також тих законодавців, які своєю діяльністю боронять спільні інтереси громадян полісу, і посадових осіб, які стежать за виконанням справедливих законів; наявність розподілу влади на три окремі гілки, носії якої повинні бути відомими громадянами полісу; позбавлення громадянських прав представників тих професій, які не орієнтовані на досягнення людиною особистої добродітності.

Діалектично поєднавши у своєму філософському вченні сенси соціальної справедливості і людської свободи як ідеали філософської та політичної культури своєї сучасності, давньогрецький мислитель Арістотель охарактеризував засобом їхнього соціального здійснення практичну діяльність політичної еліти. Антропологічним чинником, що зумовлює таку діяльність як безумовно вільну від зовнішнього владного тиску й самостійну було названо людську душу – субстанційний чинник правильної суспільної діяльності. Накреслений філософом образ людини, яка здатна чути й виконувати вимоги тільки свого розуму, є цілком актуальним щодо сучасної розбудови української держави, справжньої, ідеологічно несфальшованої республіки, «спільної справи» українських громадян. Неспростовним є те, що теоретичний синтез позицій наукового пізнання та по-філософські уможливленого бачення присутності субстанційного в людській природі, що зумовлює міркування про ідеальне як краще, зокрема й міркування про політичну еліту як носія морального начала, сформувало таку теорію, соціальне значення якої назавжди пододало межі історичного часу давнини.

Література

1. Арістотель. Нікомахова етика. Пер. В. Ставнюка. К.: Аквілон-Плюс, 2002: 480.
2. Арістотель. Політика. Пер. О. Кислюка. К.: ОСНОВИ, 2003: 239.
3. Арістотель. Евдемова етика. М., 2005: 448.
4. Арістотель. О душе. *Соч. в 4-х томах, Т.1.* М.: Мысль, 1976: 371-448.